Şeyx Nizami Gəncəvi

Azərbaycan xalqının İstisdirdiji böyük şairlərdən gəncəli İlyas Jusif oqlu Nizami dynja ədəbijatında, xysusilə jaxın şərq poezijasında şərafli bir jer tutur. Əsrlər boju adlı-sanlı şairlər Nizamini taqlid etmişlər. Nizaminin «Xəmsə»si («Beş lik») dynjanın bir cox qultur dillərinə tərcymə edilmiş, onun haqqında jyzlərlə məqalələr jazılmışdır.

«Maxzənyləsrar» (Sirrlərin xəzinəsi), «Xosrov və Şirin», «Leyli və Məcnun», «Heftpeykər», (Jeddi gözəl) və «İskəndərnamə» poemalarından ibarət «Xəmsə» həcm e'tibarilə Firdəvsinin «Şahnamə»sini-dən böjykdyr. Bu əsər fars dilində jazılmışdır. Nizamini İran şairi adlandırmaq da haman bu «faqta» əsaslanırlar. Halbu ki, bu doğru dejildir. Bir şairin hansı bir xalqa mənsub olduqunu onun jalnız əldə olan əsərinin dili ilə ta'jin etmək olmaz. Cynki myəjən ictimai quruluşda, dövrdə hakim dildə jazmaqa məcbur olan şairlər hec vaqt öz milli xysusijətlərini itirmirlər.

Fars dilində jazmaqa məcbur olan şairlərimiz arasında Nizami tək dejildir. Nizamidən sönra Xaqani, Fyzuli fars dilində jazmışlar. Hətta Vaqif, M. F. Axundov, Sabir belə farsça əsər jazmaq zorurijətindən jaxalarını qurtara bilməmişlər. Ancaq bu faqt adlarımızı cəkdijimiz jazıcıların azərbaycanlı olmaşı haqqında hec bir sybhə doğura bilmaz. Fars dili myəjən dövrdə hakim ədəbi dil olmuşdur.

Xanlıqlardan İməvinə qədər Azərbaycan feodalları Azərbaycana idarə edən Sirvan şahları fars dilini öz saraf dilləri kimi intisar etdirmişlər. Bununla janaşı olaraq ruhanilərərəb dilini isləmə dili kimi təbliq etmişlər. Bytyn bunlar gözəl və saf Azərbaycan ədəbi dilinin inkişafına engəl olmuşlar. Ərəb və fars dilləri uzun zaman Azərbaycanda rəsmi mədrəsə dili olduqundan savadlı adamlar jalnız bu dillərə meil edib Azərbaycan dilinə laqeid bir mynasibət bəsləmişlər. Bunun nəticəsi - dir ki, Azərbaycan şairlərinin farsca jazdıqaları şe'rlər bir cox «tə'zə»lərə toplandıqda halda, onların əz ana dillərində jazdıqları şe'rlərin al jazmalarına belə cox az təsadyf edilir. Buna baxmajaraq Azərbaycan dili min ildən artıxdır ki, xalqımızın ədəbi dili kimi jaşajıb inkişaf etmişdir. Nizamini farsca, ərəbcə jazmaqa məcbur edən Sirvan şahları sarajı idi. Belə məcburiyət qarşısında qalan şair dərindən ah cəkir və «Xosrov və Şirin» poemasında:

«Mənim tyrk olduqum sarajdan gizlandısa da, al allah, sən ki, tyrk dən doqulduqumu bilirsən» deja acıxdan-acıxa şikajət edir.

Ruhən Azərbaycan xalqına bağlı olan böyük şair, əsərlərindən gərəkyndiv kimi. «Leyli və Məcnun» poemasında ilk dəfə Azərbaycan dilində jazır və gələcək əsərlərini də bu dildə «dynjanı uqunu»-xalqa uqun dildə jazmaq arzusu ilə çoşur, əzyny xosbaxt hiss edir. «Leyli və Məcnun» poemasına jazdıqı girişdə «Kitabın nazmi haqqında»kı parçanı şair böyk ruh jyksəkliji və coşqunluxla başlajır, iti qələmi ilə fəxr edib özyny xosbaxt hiss edir. «Alpara qaşlarım çatılmışdır. Nizami, divanın qarşısına qojulmuşdur. Hynər dəftərinə qələm cəkib, söz zirvəsinə bajrax qaldırmaqa, nyqtə dəjən turacım dilə gəlmişdir. Qələmin uçu lə'lə syrtylmysdyr. Saadət mənə jaxın, baxt mənim joldaşımdır. Fikrimə söz demək yeynən ən gözəl vaqtıdır. Dynja, dynja ilə alaxlaşanındır. Dynja, şəsl el sazına qarşısındır»

Şairin bu gözəl şəd dəqiqəsində qəsid jetişir və Ehtişamşahın məktubunu ona verir. Nizami bu məktubun mazmununu oradaça nəzmə cəkmişdir. Şairin jazdıqına gərə Ehtişamşah bu maktubunda Nizamidə «Məcnunun eşqi, Leylinin ismətı xatirinə» jeni bir əsər jazmaqı təklif edirmiş. O, «Leyli və Məcnun»u «sözlər padşahı» adlandırıb Nizaminin beytləri vasitəsilə onunla tanış olduqunu jazır:

«Sən bilirsən ki, bu gözəl dastan mənə coxdan tanışdır, Mən, onu şənin beytlərinə coxdan tanışım.»

Demali bu zamana qədər Nizami «Leyli və Məcnun»u jazmışdı ki, Ehtişamşah onu «sözlər padşahı» adlandırmışdır. Bəs belə isə, artıx şairdən nə istəjirdi? Onun jeni tələbi nədən ibarətdi? Bu tələbin nədən ibarət olduqu eini parcada Nizaminin əz misralarından aldınışır. Şairin dedijinə gərə Ehtişamşah bu maktubunda belə jazırmış:

«Bu söz bytyn sözlərin padşahıdır. Ona söz şərf etmək hədər olmaz. O, gözəl və təzə bir gəlindir, şən onu ərəb və fars dilləri bəzəji ilə bəzə!»

Ajdın gərynyr ki, bu zaman Ehtişamşah, Nizaminin beytləri vasitəsilə tanış olan «sözlər padşahı» təzə gəlin»-«Leyli və Məcnun» poeması artıx var'mış. Ancax bu «təzə gəlinin» birçə «noxsanı» varmış ki, Ehtişamşah da bu «noqsanı» dyzəltməji, «təzə gəlini» fars və ərəb dilləri bəzəji ilə bəzəməji tələb edirdi. Demali Nizaminin jazıb Ehtişamşaha təqdim etdiji ilk «Leyli və Məcnun» fars və ərəb dilində,-saraj dilində dejil, ehtimal ki, Azərbaycan dilində-xalq dilində jazılmışmış.

Bizim bu iddaamıza qyvvət verən jenə də şairin əz əsəridir. Şair haman parçada Ehtişamşahın məktubunda aşağıdakı, sözlərin jazıldıqını da bildirir:

«Bax, İsfəkbyrynn haqqasından (qijmətli daş qohum qab) sən ki - min zənçirinə inci dyzyrsən. Biz tyrkliyə jabancılıx, tyrkliyə bizim vəfamızın syfətinə laiq dejildir. Əsli iyksək olan bir adama iyksək dil lazımdır».

Məsələ aydındır. Ehtişamşah şairi «Leyli və Məcnun»u sarajə, «alicənablara» jad bir dildə-Azərbaycan dilində jazdıqı yeyn tolmaçlandırır və əsərini jenidən, «alicənablara» laiq «iyksək» bir dildə, fars və ya ərəb dilində «bəzəməjə» məcbur edir.

Şair bu təkliflori rəd etmək istəjirsə də myvəffəq olmur. Oqlu Məmməd, Nizamini «Leyli və Məcnun» poemasını farsça jazmaqa razı edir. Şair farsça jazır, ancax bytyn basqa əsərlərində olduqu kimi bir azərbaycanlı kimi dysynyr.

Məcnun Leylinin eşqindən dəli olub cəllərə dyşyr. Nizami bu hadisani o zamanlar kəcəri hajat syrən Azərbaycan xalqının hajatı ilə myqajisə edir.

«Bir tyrk kimi evindən kyçajə kəcdy. Onun jeri gah col və gah da daqlarda». Zejdin sevgilisi Zilnətin gözəllijini təsvir edən şair onun cənəsini Şəki almasına oxşadır.

Bərdə, Muqan ymumijətlə Azərbaycan və qonşu Gyrcystan, Ermənistan, Abxazija jalaıarı şairin məhəbbətlə təsvir etdiji ən gözəl mənzərələridir. Nizaminin olmaz qəhrəmanı Şirin qafqazlıdır, o, bu gözəl haqqında latif, gözəl, saf və səmimi nəqmələr jaratmışdır. O, əz əsərlərinin qəhrəmanlarını-Xosrov, İskəndəri Bərdə, Muqan jajlalarına gətirir.

Şair vətəninin iqlimini, onun «onbər qoxusu verən» cicəklərini, «qaragəz cejranını», «qabqabə vuran kəklijini» ta'rifləməkdən dojmur. O, bytyn əsərlərində dənə-dənə bu epitetlərə qajdır və onların jardımı ilə misilsiz lirik parcalar jaradır.

Nizaminin jaratdıqı qəhrəmanlar: Xosrov, Nofəl, İskəndər, Dara, Leyli, Şirin, Bəhram və başqaları xalqımızın ruhunu təmsil edən doqma obrazlardır.

Bə'zilərı Nizami divanının son səhifəsi haşiyəsinə qondarılmış dərd misra «şe'rə» əsaslanaraq onun Qum şəhərində doqulduqunu iddə edirlər. Zirqov və əbyləqasını Zərrə kimi İranistlər Xorasan bəqqalları tərəfindən «Xəmsə»nin sonunna qondarılan iki «beyt»ə əsaslanaraq «Nizami İran şairidir!» deja buruja iranofillori dajirmanına su tökmyşlər.

Halbu ki, altımış min misralıx «Xəmsə» də Nizami bir dəfə də olsun «mən farsam», «mən İranlı» jam» demir, əksinə juxarıda gəstərdijimiz kimi o, əz əsərinda azərbaycanlı olduqunu xatırladır, xalqın sevdijini, onun dilində jazmaq istəndijini dənə-dənə söyləjir. Şair əz qiqant əsərinin hec bir jerinda Qum şəhərində doqulması haqqında bir sözə da olsun demir. Ancax o, bytyn əsəri boju jalnız bir şəhəri-doqulub, jaşajıb və öldyjy şəhəri-Gəncəni unutmur, oranı ta'rifləjir, əzyny bu bacın ilk bylbyly və bu şəhərdə gələrmis bir cicək adlandırır. O, «Xosrov və Şirin» poemasının sonunda jazır:

«Nizamidə əvvəldən gözəl ad verilmişdir. Onun sonu da sad və gözəl olsun. Bu Gəncədə cəlışanın əsəri parlasın və ajna kimi əz dəjərini əks etdirsin!».

Nizami əsərlərini əz təxəllysy ilə nişanlamaqla bu qijmətli inciləri sənət qazanlarının qarajından qorumaqa cəlışmışdır. O, belə bir nisan əsəri parlasın və ajna kimi əz dəjərini əks etdirsin!».

Nizami əsərlərini əz təxəllysy ilə nişanlamaqla bu qijmətli inciləri sənət qazanlarının qarajından qorumaqa cəlışmışdır. O, belə bir nisan əsəri parlasın və ajna kimi əz dəjərini əks etdirsin!».

Nizami Azərbaycan xalqının ən böyk və doqma şairidir. Bunu şair əz əsərləri ilə, ədəbi zevqy və jaradıcılıx stili ilə sybut edir. Bu xysusda dişsussija artıxdır.

Biz böyk şairimizi, Azərbaycan xalqına, vətənimizin bytyn xalqlarına tanıtdıqımızdıq. 1941-ci ildə, şairin doqulmasından 800 il keca cəkdir. Bu şərəfli jubileji hazırlamaq lazımdır. Azərbaycan Sovet Jazıcıları İttifaqı və Az. FAN-nın dil və ədəbijat institutu şairin «Xəmsə»sini azərbaycancajə və qardaş xalqların dillərinə tərcymə etməli, şairin dövry, hajatı və jaradıcılıxın haqqında populjar elmi-təqidi məqalələrin sistematik nəşrini təşkil etməlidir.

M. MYBARIZ.

ŞEJX NIZAMI GƏNCƏVI

NIZAMI DƏVRYNDƏ AZƏRBAJCAN

Indiki Azərbaycana qədim junanlılar və romalılar Atropatena (Atropat-Böjyk İskəndərin satraplarından olmuşdur), Albanija, Qaspijana, ərəb alimləri və tarixçilərı-Aran, Muqan və Sirvan, ermənı tarixcilərı isə Aqvan dejərlərdi.

Cox maraqlıdır ki, qədim və orta əsər Azərbaycanının yc myhym hissəsini təşkil edən Sirvan, Muqan və Aran terminləri bugün belə olduqu kimi jaşamaqdadır. Kirovabad və Qasım İsmailov rajonlarının dxolxı olmajan hissələrinə indi belə Aran deirlər. O zaman isə Aran-böjyk bir sahəni tuturdu. (Mərkəzi Bərdə, sonra isə Gəncə idi)

X və XI əsrlərdə Arana şəddadilər syləsi (dinastijası) idarə edirdi. Selçuqlar Aranı, ələ kecirdikdən sonra, Soltan Məlikşah (1012-1092) əz oolu Məmmədi Gəncəjə hakim ta'jin etmişdi. Bir myddət Gəncənin ixtijarı selçuq əmirlərinin əlində idi. Selçuq imperijası daqıldıqdan sonra Camub və Qafqaz Azərbaycanının idarəsi Azərbaycan və Aran atabəylərinə keçmiş idi. Atabəylərin nəjaxtı Təbriz idi.

Azərbaycanın qədimdə Albanija, ortəasərlərdə isə artıx Sirvan adlanan hissəsində Şirvanşahlar hökm syrydy. Soltan Məlikşah Aranı tutduqu zaman Şirvanşahlar taxtında oturan Fəriburz səlçuqlara vergi verirdi. Selçuqlar dələrlə Şirvanı əzlərinə tabe etmək istəjirlərdisə də, myvəffəq ola bilmirlərdi. Selçuqlar Sirvan ystyndə gyrcylərlə myharibə etməjə məcbur olmuşlardı.

XII əsrin ikinci jarısında artıx myhym və qyvvəli feodal dövləti olan Gyrcystan ilə Sirvan feodalları arasında ittifaq əmələ gəlmişdi. Sirvan ilə Gyrcystanın sıxı səjəsi və qultur əlaqələri ən cox bu dövrdə olmuşdu.

Məsələ jalnız Sirvani dövryndə Gyrcystanla Sirvan arasında ittifaq bağlanmasında dejil. Bu iki feodal dövləti bir-birilə mynasibətlərini nəzərdən kecirdikdə tarixcinin qarşısında olduqca maraqlı şeylər canlanır. Gyrcy şahlarıı ilə Şirvanşahlar arasında qohumlux əlaqələri belə jaradılmışdı.

Gyrcy letopislərindən olduqca maraqlı bir hadisə ma'lum olur.

Gyrcystan letopislərinin jazdıqına gərə Gyrcystan hakimləri arasında ən parlax bir hökmyrdıxlıx syrmyş cariça Tamaraja Məmucəhrin oolu Şirvanşah Əhistan aşıq olmuşdu. Əhistan Tamaranın sarajına gəlmiş, Tamaranı dəlicəsinə sevmiş, onunla evlənmək istəmişdi. O, Tamaranın vəzirlərinə, bə rəhani rəjisi Qotoloqosa jalvarır, böjyk hədijələr və'd edir, hər bir vəçhlə Tamaranı almaq istəjir. Lakin carica buna razı olmamış və Şirvanşah Əhistanı hyrmət və qəlalla Samaxıja eəyrmyşdy.

Bytyn bu faqtlar Nizami dövryndə Azərbaycanla (Sirvan) Gyrcystanın bir-birinə nə qədər jaxın olduqunu göstərməkdədir. Bu jaxınlıx hər iki elkənin sarajlarında, məişətində, aristoqratijasının hajatında hiss olunurdu. Cox maraqlıdır ki, gyrcylar zijafət zamanında bir-birinə «allahverdi» və «jaxşı jol» dejirlər.

Nizami dövryndəki Şirvan qultura cəhətdən olduqca iyksək bir mevqedə idi. Bu dövrdə Şirvanda Azərbaycan qulturasının son dərəcə inkişaf etdijini, parlajıbın gəryrjk. Şirvanda me'marlar, alimlər, astronomlar jetişirdi. Şair Fələki böjyk bir astronom, İzzətdin Şirvani isə həm şair, həm də alim idi.

Şirvanşahlar sarajında Azərbaycan şairlərindən bir neçə əməə gəlmişdi: Əbyl'yla Gəncəvi, Xaqani, Fələki və nəhajət böjyk Nizami.

Azərbaycan poezijasının Nizami epoxasında yksəlisi myəjən dərəcə də İran qulturasının inkişafı ilə alaqədardır.

X—XIV əsrlər İran poezijasının parlajıbı və İran qulturası ta'sirinin islam cərcivəsində olan başqa xalqların qulturası yzərində artması dövrydyr. İranın XIII əsrin sonunda və XIV əsrin əvvəlində monqol istilası ilə dağıdılmasına baxmajaraq, jenə də qultur dynjanın birinjilik mevqeni itirməmiş və başqa ölkələrə ta'sir etmişdir. (V. V. Bartold). İran ta'siri xysusilə ortəasrin sonlarında Azərbaycan yzərində gərynməkdədir. Bu dövrdə Azərbaycanda iki dil hakim idi: Azərbaycan dili və İran dili. Azərbaycan dili xalqın dili. İran dili rəsmi dil, ədəbijatın, dövlətin dili idi. Odur ki, bir tərəfdən doqma ana dilində «Dədə Qorqut» kimi dahi xalq eposu jaranmısdırsa, o biri tərəfdən ən böjyk Azərbaycan şairləri əz əsərlərini İran dilində jazmışlar.

XII əsr Azərbaycan şairləri Şirvanşahlara cox jaxın idilər. Nizaminin Şirvanşah Əhistana jazdıqı şeiri var. Xaqaninin da bir cox şeiri Şirvanşahlara həsr edilmişdir. Məsələn, onun Fəriburzun, Məmucəhrin əlynv haqqında şeirləri var. Şirvanşah Məmucəhr haqqında şair Fələki da jazmışdır.

Gyrcystan və Azərbaycanın Nizami dövryndəki ymumi vəzijəti bu iki qonşu xalqın qulturasının bir-birilə tanış olması, yeyn olduqça əlverişli idi. Bunun səbəbində Azərbaycan şairi Xaqani gyrcy dili ilə maraqlanaraq əz şeirlərinə bə'zən gyrcy şeirləri bədə daxil edərdi. Məsələn: Xaqani rubailərinin birində (Gyrcystanda olduqundan və gyrcy dilini öjrəndijindən danışır:

Dilinə gələni söyləjir insan.
Ver saqi şərabın təzə qanından,
Kədərdən dodaqa jetişdi bu can.
Ma'sum bir şərab ver vurulmamış ol
Ki məndən jaxşı ər tapmaz o gözəl
Kəjana mənsub bir qoca hynərvar
Bu datlı vaqıanı belə nəql elər:
(Çavahir, qızıl, tac, qəlbinc Junandan
Gedirkən Darala xəraç bir zaman
Tykənməz o baxşis icində hatta
Var imiş təbii qızıl humurta.
O inca baxşıla şahana bysat.
Baxana verərmis sevinc və həjat.)
Dilini o qasid edinca nəlad
Kahnalmis xəraca elləfnca iad
Hiddətlə baqırdı, o sahibi tac
—Qızılmış bir aşlandan alınmas xəraç.
Başna bir alina cirmis bu dynja.
Tabirlər doqmalar qızıl humurta.
O kecmiş bysatı, bu zaman sildi
Kahna aşınbra qəlam çəkildi.
Illərca çavahir cəxarmış dəsdan?
Dynja gah sylh arar, gah qovga vaqan
Bu qədər qyvrulu alma gəl nəfəs
Oslıqnela çavah ver, danışma əbəs!
Jetər kl. bu kəskin qılınc va qama
Çəkmamis taxtına mənim altına.
Ordumla o zaman ki, şəl tək axdım.
Dynjanın cilovun sana buraxdım.
Nə qədər sanda var jatır, tamtarax
Məna də ela bir gusəni burax.
O jera gatirma azmim var. dela,
Saninlə carıxsıbın pencə-pençə
Buraxsb halamı, hyrmətı, dini
Sa'lavar edim bu atəsli kini
Etdijim qovqanı bilmazmı sərdar?
Zəncidən qopardım nə böjyk baslar!
At sYryb haraja getdim bir başa
Dik başlar qoparıb yurdum hel dasa.
Tac ilə taxt verən bir sahibi-tac
Miskinlər kimi hec verərmi xəraç?
Altın jox, gəl qılınc tələb et məndən!
Sozy jox, qəbzoni bəzəmək olrən!
Rytbəni elc də bax, nədir əz rytbən
Elə bir rytbəni tələb et məndən
Qaldırma fitnəni, çoşdurma kini,
Gəl viran eləmə İran zəmini
Mylkyn var zəlmətsiz, dərdsiz topladın.
Bu qədər dövlətə kor baxma, saqınl
Zamanın mejlini gəl dolandırma.
Bu fikrə qələm cək, su bulandırma.
İstəmə verilməz şeji padşah.
Manimla ol neco şah ilə bir şah.

Farsçadan cevirəni:
ABDULLA ŞAIQ.

Dara elcisinin İskəndərin janına gəlib ondan xəraç isteməsi

Taça, taxta bəzək verən ravilər.
Söylər ki, bəxtijar böjyk İskəndər
Bir gyn eşlənirdi vrəji cox sən
Uzaxdı dynjanın həvəslərindən.
Saf, təmiz şərabla şahlıx çamını
Doldurur, boşaldır, ahır kamını.
Alimlər toplanmış dərt bir janına
Əylə jar və munis qohumdur ona.
Dəjydən. Daradan sönbət acdılar.
Cox inco jerlərdən inci sacdılar.
Parlaxdı saf şərab—şimşəkdən iştx
Şərablar xoş icim, qədəhlərə sux
Calaqdan, nəqmədən, qəzəl şərabdan,
Icənlər olmuşdu bytyn şərgiran.
Qədəhlər hej aqlar. orəqnun inlər.
Gozlərdən axıdır, qanlı nəhirlər,
O neço mizrabdır acdıqı jara
Nəhirlər axıdır qurı cajlara!
O məclis çənnətdən daha bəzəkli.
Mahısdan daha şux, daha cicəkli,
Mybarək tacla o, böjyk İskəndər
Oturmuş: gəjdə şux bir aja bənzər.
Daradan bir qadı gəldi bu zaman:
Yrəkli, danışan dilli, qəhrəman.
Gəstərdi sahlara jarəşan hyrmət
Onu və Daranı mədh etdi qajət.
O dynja orina etdi afarin,
O dynja orina etdi afarin,
Söylədi sahəndan esitdiklərin.
Qyvalçə Daradan jetirdi salam.
Kehnəlmis xəraçdan acdı tez
Kəlam:
Nə yeyn əsirgər gəhəri, taçı.
Dərgaha verməjir coxdan xəraçı?
Bizdə bir açizlik gərmysmy? Nədən,
Bojnunu qacırmış pərkar xattindən?
Kehnə adətləri atmasın, aman
Sərkəslik edərsə cəkər cox zijan
İskəndər acıxdan şimşəklər caxdı
Qəlbinin atəşi dilini jaxdı.
Əjidi qaşının kaman gusəsi
Qorxudan qasidin səndy nəfəsi.
Qasidi gəryncə bejlə şah daqı
Yrəji od tutdu. qızdı dimaqı.
Kinini jenərkən qızqın bir lisan
Onu sevməjəndən qacar hər zaman.
Acıqı dilinə edinca əsər.
Dejildi ona cox. dejilməz sözlər.
Taxt. qılınc sahibi ərə jarəşır.
Cox sozlər söylədi, nəhajət aqır.
Dysvınca, syuru saqlam olan kəs.
Fajdasız sozləri söyləməz əbəs.
Syrəkli alınsa olsa da məzhər
Dəmənək dəməkdan daha pyrsəmər.
Nə gözəl söjləmis sənanmıs ərən:
Dil ətdən jaranmış, qəlbinc dəmirdən.
Özynə, özgəjə olmaz mehriban
Özə eşqi səlib muj rumi rul.
Əbxaz nisin geştəmy gyrcy gul
Əzbəski bəgəfty əmoş ki mui-mui.
Syd muj zəbanam və zəban həm mui.
(Oyxarcıx saclı bir gözəlin eşqi ilə mən Abxazijada sakin oldum və gyrcy dilində danışmaqa başladım. Mən ona o qədər «gəl-gəl» (mui-muil) dedim ki. axırda dilim tykənmiş kimi inco, tyklərim isə dilə gəldi).

Elni suratla Rustaveli de Azərbaycan poezijası ilə maraqlandıqından. «Palang dərisi cəlim's pəhlivan» poeması ilə Nizaminin əsərləri arasında ədəbi paralel cəkmək mymkyndyr. Doqrudan da bu cox yaxınlıq dejilmidir ki. Nizaminin «İskəndərnamə»si-nda gordyynyz:

Məənəm sir zən gərtvi siri mərd.
Ci mada-ci nər şir gahi nəbərd
(Sən erkək aslansansa, mən disi aslanam, dejysda aslanın erkək disisi olmaz) aforizmə. Rustavelinin poemasında elni şəkilə təsdyl olunur: «Aslanın na erkəji na dişisi».

Əlbəttə bu böjyk şairlər arasında sənətkarlıx, sufizm ta'sirləri də elni dejil. Lakin inkar edilə bilməjəcək bir məsələ var:

Nizami dövryndə Gyrcystan və Azərbaycan qulturası bir-birinə cox yaxın idi. Gyrcy və Azərbaycan şairləri bir-birilə maraqlanır. dar. milli dairədə qalmalarag eeniş ədəbiat. geniş qultura. geniş alam arzusu ilə cırpınırlardı.

M. RƏFILI